

VITA

B. SZABÓ JÁNOS

MIÉRT IS NEM CSAK *MOHÁCSRÓL* SZÓL EZ A VITA?

Avagy mit látni a Fehér Toronyból a „Pap Norbert-jelenségből?”*

Délidő

Immár meglehetősen hosszúságú tudományos pályafutásom alatt még nem nagyon akadt dolgom olyan írásokkal, mint amit Pap Norbert és szerzőtársai válasznak szántak egy korábbi cikkemre: nem egy tudományos problémán kevesebbet kellett tünődnöm, mint az erre adandó, adható felelet lehetőségein. Tudós kollégáim többnyire irtóznak az általuk csak „sárdobáló” jellegűnek minősített diskurzusokban való bármilyen részvételtől, így Pap Norbert és szerzőtársai válaszát látva engem is többen próbáltak lebeszélni, hogy „méltóságon aluli” ügybe keveredjek – hisz amúgy sem elég fontos a vizsgált probléma a történettudomány „nagy egészének” szempontjából.

De mivel az, ami ebben a válaszban is testet öltött, nemcsak a szerzői egyéb vitaszövegeiben bukkan fel, hanem más tudományos vitakérdések esetén is egyre inkább ez a fajta típusú kommunikáció divik a sajtóban, a konkrét eseten keresztül talán mégis érdemesnek tűnik ennek jellegzetességeire felhívni a figyelmet.

Egypercesek

Elsőként a válasz több részletét illetően is kénytelen vagyok „egyperces” méretű tanácsalanságaimat megosztani olvasóimmal.

Bár írásom a Pap Norbert kutatásvezető által adott interjúk vagy azok nyomán készült tudósítások állításaival foglalkozott, a választ mégis négy szerző jegyzi. Tekintettel ennek hangnemére, nem nagyon értem, miért kell Pap professzor úrnak maga mellett a beosztottjait, munkatársait is felsorakoztatnia egy ilyen stílusú íráshoz. Egyedül nem merte vállalni az írás ódiáját? Hiszen, ha szerzőtársai adtak is korábban interjúkat munkájukról a sajtónak, azokat az én cikkem nem érintette – s nem is véletlenül: nem nagyon ismerék ilyen írásokat.¹ Igaz, a projektben rájuk nehezedő publikációs kényszer is szükségessé

* A közlemény az MTA Kiválóági Együttműködési Program „Mohács 1526–2026: Rekonstrukció és emlékezet” kutatási projektnek keretében készült.

¹ Valótlanság tehát már az is, amit arról állít a cikkük, hogy „ebben a műfajban a célpontnak választott személyt sértetjük, gúnyolják. Esetünkben is erről van szó, a szerző elsősorban Pap Norbertet „szemelte ki erre a célra”, hisz Pap Norbertet nem én, hanem önmaga „szemelte ki” arra a feladatra, hogy interjúkat adjon, vagy szakértőként lépjen fel a sajtóban a kollégái helyett is. Ezt pedig utólag nyilvánvalóan nem befolyásolhatta az én bármilyen „választásom”.

teheti a közös írások szaporítását,² a továbbiakban azonban értelemszerűen nem tudok eltekinteni tőle, hogy többen is jegyzik ezt az írást.

A szerzők nehezményezték, hogy – szerintük – vitaindító cikkem hangneme nem méltó ahhoz a tekintélyes tudományos folyóirathoz, ahol megjelent.³ Nem igen értem, hogy vajon igazából mit kívánnának számon kérni rajtam e téren, amikor Pap professzor nemrégiben a széles nyilvánosság előtt – a saját személyes facebook oldalán – nyilvánította ki, hogy valójában mit gondol a „tudományos vitákról” és mire is tartja a *Hadtörténelmi Közleményeket* – az összes többi hagyományos tudományos folyóirattal együtt. (Bejegyzését meglehetősen terjedelemben közlöm, mert több olyan témát is érint, amit lényegesnek látok ebben a diskurzusban.)

„Az én írásaim, posztjaim azoknak szólnak, akiket a téma érdekel. A Fb [facebook] ismerőseim (2370) nagyobbik része ilyen, a csoportok, amelyekbe írok (akadémiai csoportok, online történelemtanárok, mohácsi történelembarátok, hadtörténelmet kedvelők, Duna iránt érdeklődők stb.) a szerveződésük alapja és a visszajelzéseik alapján úgy tűnik, hogy ilyenek. Lehetne persze klasszikus, elefántcsont tornyos vitát is tartani, és csak a *Történelmi Szemle* és a *Hadtörténelmi Közlemények* hasábjain is vitatkozgatni, de manapság a print éppen hal meg, így, ha nem 5 embernek akarok kommunikálni, ráadásul fél-egy éves reakcióidővel, akkor más utat kell válasszak. Ráadásul azok az intézmények, amelyeknek a keretében a Mohács-projekt fut (PTE, az ELKH BTK) éppen azt várják el, hogy nőjön a tevékenységünk láthatósága. A tudománymarketing is csak olyan, mint a többi: ha nem jut el a felhasználóhoz, akkor nem ér semmit. Az intézmények versengenek a közönség figyelméért és mivel mi 120 millió forint közpénzt használunk el a projekt során, talán nem mellékes, hogy akik az adóforintjaikkal finanszírozzák azt, hadd tudjanak róla, hogy miért is fizetnek.”⁴

Ez a logika épp azt diktálná, hogy ha az én írásom – annak ellenére, hogy „csupán” a *Hadtörténelmi Közleményekben* jelent meg – netán mégis eljutott volna akár több száz emberhez is, ahogyan az meg is történt, akkor professzor úr véleménye szerint nyilván helyesen kellett eljárnom, mert ily módon épp az adófizetők szélesebb körét tájékoztattam arról, hogy mire is költik a pénzüket. De akkor hol itt a probléma? Hogy nem csak Pap professzor éri el időnként a közönség szélesebb körét? Vagy hogy a szakmai közeg talán mégsem csak 5 fős és egyelőre mégiscsak szakfolyóiratokból tájékozódik? (Bár ennek a facebookon folyó „like-vadászathoz” képest nyilván nincs túl nagy jelentősége.)

Természetesen megértem a válaszcikk érzelmi telítettségét is, mert aki nem szokott hozzá, annak bizonyára rosszul esik a nyilvánosság előtt szembesülni a könnyen elröppenő szavak, az „akkor jó ötletnek tűnt mondatok” konzekvenciáival – főleg, ha ezeket korábban nem volt szokás számonkérni rajta. (De azért az mégiscsak tudható, hogy ez sajna – legalábbis tudósok esetében – „szakmai ártalom”). Valószínűleg az ebből táplálkozó vak indulat szülhette azt az állítást, ami sértő, gúnyos megnyilvánulásként érté-

² <https://www.mohacs.btk.mta.hu/publikaciok> (A letöltés időpontja: 2020. augusztus 24.)

³ „A folyóiratban megjelent cikk véleményünk szerint ugyanis egy lejárato cikk. Az ilyen »művek« meglehetősen elterjedtek a szélsőséges nézeteket képviselő blogok világában, és az internetes trollok elszaporodása nyomán sajnálatos módon már szinte hozzájuk is szoktunk.” Pap et al. 2020a. 439. o.

⁴ https://www.facebook.com/norbert.pap.397/posts/10161210898061509?comment_id=10161215430076509 (Közzétéve: 2020. augusztus 22. 11. 02., a letöltés időpontja: 2020. augusztus 23.)

keli, hogy Pap Norbertet és állandó szerzőtársai körét *pécsi földrajzos kutatócsoportnak* neveztém.⁵

Vajon miért is érezhetik gúnyosnak azok a szerzők a földrajzos, a pécsi jelzőt, akik élén Prof. Dr. Pap Norbert, Pécsi Tudományegyetem Földrajzi és Földtudományi Intézetének egyetemi docense, a Politikai Földrajzi, Fejlődés és Regionális Tanulmányok Tanszék vezetője, a Magyar Tudományos Akadémia Politikai Földrajzi Albizottsága elnöke áll,⁶ akinek a vezetésével mindannyian bekapcsolódtak a Magyar Tudományos Akadémia *Mohács 1526–2026: Rekonstrukció és emlékezet* című *Kiválósági Együtműködési Programjába*. hogy elkészítsék például *Mohács és környezetének történeti földrajzi rekonstrukcióját*? Hiszen mellette a szerzők között ott van még Gyenizse Péter egyetemi docens, a PTE Földrajzi és Földtudományi Intézet Térképészeti és Geoinformatikai Tanszékének vezetője, Kitanics Máté a PTE Politikai Földrajzi, Fejlődési és Regionális Tanulmányok Tanszéke tudományos főmunkatársa,⁷ Szalai Gábor a PTE Politikai Földrajzi, Fejlődési és Regionális Tanulmányok Tanszéke tudományos segédmunkatársa is.⁸ Az új, Pap professzor által szerkesztett *Mordortól Mohácsig* című kötetben Gyenizse Péter és földrajzkutató szerzőtársai pedig nem kevesebbet, mint négyet jegyeznek az összesen nyolc tanulmányból – és nem kérdés, hogy ez a négy írás a kötet legértékesebb, legidőtállóbb része.⁹

Vajon a Pap Norbert vezette PTE Szentágothai János Kutatóközpont Történeti és Politikai Földrajzi Kutatási Centrumának céljai és feladatai nem földrajzi jellegűek-e?¹⁰ Ha pedig mindennek dacára mégsem működött, és ma sem működik a pécsi egyetemen az ő vezetésével egy földrajzos kutatócsoport, akkor Pap professzor úr vajon mégis milyen kompetenciákkal, kit képviselve vett részt a pécsi egyetem égisze alatt a Bölcsészettudományi Központ mellett a Magyar Tudományos Akadémia kiválósági pályázatán, s mi okból, kinek az élén állva lett a nyertes pályázat egyik kutatásvezetője? Vagy netán egy-egy történelem szakos diplomával a tarsolyban úgy gondolták, hogy nélkülük nem lenne elég történész, főként szakképzett középkorász a Bölcsészettudományi Kutatóközpont falai között, akik alkalmasak lennének a mohácsi csata környezetének „interdiszciplináris” történeti-földrajzi rekonstrukciójában a történeti kutatások elvégzésére? (Egyébiránt nyilvánvaló, hogy

⁵ „A »Pap-féle«, »pécsi« és ráadásul »földrajzos« kutatócsoport, ami a címben és később a szövegben is megjelenik, nem létezik... A címkézés persze itt nem néhányunk pécsi voltára vonatkozik, hanem inkább arra, hogy a szerző szerint vagyunk páran, akik a Mohács-kutatásba egyfajta »kívülállóként«, földrajzosként keveredtünk bele, amit helytelenít és így kigúnyol a szerző.” *Pap et al.* 2020a. 439. o.

⁶ Azt az akadémiai nagydoktort, aki 2018. március 7-én sikeresen védte meg az MTA X. Földtudományok Osztályához még 2016-ban benyújtott „Magyarország és a Balkán – Kapcsolati helyek és terek” című akadémiai doktori értekezését (<https://www.ttk.pte.hu/hirek/pap-norbert-az-mta-doktora-180312>), minek kellene nevezni?

⁷ http://foldrajz.ttk.pte.hu/munkatars/kitanics_mate

⁸ http://foldrajz.ttk.pte.hu/munkatars/szalai_gabor

⁹ Varga Gábor dr., adjunktus. Természet- és Környezetföldrajzi Tanszék, PTE; Lóczy Dénes dr., egyetemi tanár. Természet- és Környezetföldrajzi Tanszék, PTE; Morva Tamás doktorandusz, PTE.

¹⁰ 1. Történeti földrajzi alap kutatások, 2. Elméleti és alkalmazott humán geográfiai (politikai, fejlesztési és regionális földrajzi) kutatások, 3. Populációgenetikai kutatások (A Pécsi Tudományegyetem Szervezeti és Működési Szabályzatának 34. sz. melléklete. (A Szentágothai János Kutatóközpont Szervezeti és Működési Szabályzata. Pécs, 2018. 2020. június 18. napjától hatályos változat, 12. o.)

egyetlen tudomány, így a földrajztudomány művelése sem lehet gúny tárgya – legalábbis akkor nem, ha valaki azt megfelelő módon végzi.¹¹⁾

Pap Norbert és állandó szerzőtársai számomra értelmezhetetlen módon jártak el az általuk megemlített, nem a földrajz területéről érkező korábbi alkalmi szerzőtársaikkal szemben is,¹² lévén, hogy azok a részletek, amelyeket Pap Norbert sajtószereléseiből szóvá tettem – nyilván nem is véletlenül – ilyen összefüggésekben nem szerepelnek a Fodor Pál, Polgár Balázs által is jegyzett interjúkban, szakkikkekben, illetve a közös munkák vendégszerző által írt részeiben. Fodor Pál, a kiváló oszmanista például soha, semmilyen formában nem adta a nevét ahhoz, hogy milyen érzés Szülejmán harcálláspontjának helyén állni a „Törökdombon” – ellentétben Pap Norberttel.¹³

Azt azonban ezután sem értem, miért kellett jóhiszemű, a tudományos eredmények terjesztése iránt elkötelezett újságírókat megvádolni írásukban Pap Norbert eredeti mandátójának a professzor úr akaratától eltérő módon való megváltoztatásával.¹⁴ Hiszen ez a cikk egy olyan tudományos folyóiratban, a *Hadtörténelmi Közleményekben* jelent meg, melynek jelentős részben még az olvasói is szoktak hasonló interjúkat adni, így tökéletesen tisztában vannak azzal, amit már elsőre is kifejtettem: ha egy újságíró hasonló etikai vétséget követne el, nyilvánvaló módon a következő alkalommal már aligha számíthatna újabb interjúra. Az „anonim újságírókat” ért általános vádaskodás után egy eset kivételével el is maradt a részletek taglalása, hogy valójában ki és mit is módosított Pap Norbert eredeti közlésein, amit a professzor utólag nehezményez – a professzor úr rendíthetetlen „híve”, Elter Tamás pedig a történetek dacára is szemmel láthatóan kitüntetett szerepet játszik a kommunikációban.¹⁵

Az emberi emlékezet csalóka, legalábbis én egy ideje rendre azzal szembesülök, hogy érdekes módon nem ugyanúgy emlékszem eseményekre és történésekre, mint Pap Norbert és állandó szerzőtársai. Ezért sem értem, hogy miért gondolják, hogy olyan események (a kutatócsoport 2018. június 25-i évadzáró workshopja, vagy épp Pap Norbert és szerzőtársai egyik kéziratának belső vitája, 2019. február 8-án), amelyről nem készült bárki számára elérhető video- vagy hangfelvétel, netán jegyzőkönyv, minden további nél-

¹¹ Vö.: „A pellengérré állított földrajzosság, ami egyébként komplex diszciplínát fed, nem valami különös aberráció, hanem természetes a vizsgálatokban. Azt, hogy egy történelmi földrajzi rekonstrukciós feladat megoldásában geográfusok és térinformatikusok is részt vesznek, mi inkább alapvetőnek és nem furcsának gondoljuk.” *Pap et al.* 2020a. 439. o.

¹² „...az eddig megjelent cikkeket, mint a mohácsi Törökdombról, vagy éppen a csata centrumtérképében elhelyezkedő Földvár településről szólókat is, több szakterületről érkező szerzői közösségek írták. A Törökdombról szóló írást a történész-turkológus Fodor Pállal, míg a Földvárról szólót a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum kora újkoros régészével, Polgár Balázssal együtt jegyeztük.” *Pap et al.* 2020a. 439. o.

¹³ „Anélkül, hogy az általa felvetettek kapcsán részletekbe menő vitát kezdenénk, szeretnénk leszögezni, hogy az *Origo* újságírója, Elter Tamás a saját intuíciója, valamint a török források (jóval későbből, a XVII. századból való) állításai alapján írta azt, amit írt.” *Pap et al.* 2020a. 445. o. Vö. *Elter* 2018.

¹⁴ „Le kell szögeznünk, hogy sajtó-megjelenéseink nem tükrözik feltétlenül hűen a nézeteinket, ugyanis az újságíró több forrásból dolgozik. »Eladja« a történetet, átalakítja, saját meglátásokkal egészíti ki. Az újság-cikk az ő szellemi terméke, megállapításaiért ő a felelős. Ebben az esetben is erről van szó: egyes részeiben, mint a szó szerinti interjúk, pontosak és a véleményünket tükrözik, bizonyos leegyszerűsítésekkel. Más esetekben pedig akár teljesen ellentétesek is lehetnek a mi álláspontunkkal, ami az újságíró szabadsága, hiszen nem mi, hanem ő írja a cikket.” *Pap et al.* 2020a. 440. o.

¹⁵ *Elter* 2020.

kül felhasználhatók egy ilyen jellegű vitában hivatkozási alapként, holott ez etikai szempontból igencsak problémásnak tűnik.¹⁶

Pap Norbert és állandó szerzőtársai úgy vélik, hogy válaszuk bevezetőjében kelőképpen és megnyugtatóan megindokolták, hogy miért is állítottam megalapozatlanul azt, hogy részükről „titkos kutatómunka” folyt volna a csoporton belül, hiszen például „a Földvárról szóló cikkünk vitájára 2019. február 8-án került sor Budapesten, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében.”¹⁷

Nehezen belátható, mit is szántak ez esetben cáfolatnak. Mint írtam, az első néhány szerencsés „kiválasztott” – köztük én is – november 7-én, nagyjából egy héttel a Magyar Tudományos Akadémián a 2018. november 15-én, a tudomány napján megtartott nyilvános előadás előtt hallhatta első ízben Pap kutatásvezető úr nagy bejelentéseit egy „zártkörű vetítésen”. (Részletes írott anyagot, ppt-t „biztonsági okokból” természetesen nem kaptunk róla sem előtte, se utólag.)

A többség ily módon csak a nyilvános, de szintén szűk körben elhangzó előadás után, a sajtóból értesülhetett a „nagy horderejű felfedezésekről”. Azaz, nem kell különösebb kronológiai-segédttudományi képzettség ahhoz, hogy a naptárra nézve lássuk, a kutatócsoport tagjai közül még egy szűk kisebbség is csak nagyjából a hivatalosan 2017-ben induló projekt féldíójénél szembesülhetett csak azzal, hogy min is munkálkodik valójában Pap professzor és csapata – amit aztán alig egy hét múlva már a széles nyilvánosság elé is tártak. Ellenőrizhető írott formában azonban ezzel az anyaggal a kutatócsoport tagjai – mint ezt Pap Norbert és szerzőtársai most nyilvánosan is bevallották – majd csak 2019 januárjában találkoztak első ízben, mint leadásra szánt kézirattal. Ilyenformán nyilván rengeteg lehetőség kínálkozott a professzor úr által állítólag a kutatócsoporton belül rendkívüli módon igényelt intenzív közös „gondolkodásra”¹⁸

Ezek után végképp érthetetlen számomra, hogy a válaszcikk szerzői szerint én miért állítottam volna „valótlanságot” azzal, hogy a kutatócsoport tagjai rendre a sajtó nyilvánosságától értesültek az ő „eredményeikről”.¹⁹ Holott az általuk is említett, II. Lajos halálának „új” helyéről és körülményeiről szóló 2019. szeptember 18-án megkapott cikkük

¹⁶ „A vitálésen elhangzott felvetések alapján jegyzőkönyv, illetve a vitában elhangzottakra válasz is született »Válasz a 2019. február 8-án (11.00–13.45) az MTA BTK-n elhangzott, Földvár-tanulmánnyal kapcsolatos felvetésekre« címmel, 2019. február 25-én.” (Pap et al. 2020b. 6. jegyz.) Mint ez utóbbi helyen kiderül Pap professzor és állandó szerzőtársai időnként hadilábon állnak a fogalmakkal: tudvalevőleg a jegyzőkönyvet egy jegyzőkönyvvezető vezeti és a jelenlévők azt utólag aláírásukkal hitelesítik. A megnevezett jelenlévők közül más nevében nem kívánván nyilatkozni, csak annyit tudok elmondani: nem hogy nem írtam alá semmiféle jegyzőkönyvet, de ilyesféle dokumentumnak még a létezéséről sem tudtam hivatalosan, amíg ezt Pap Norberték írásba nem adták. Mivel azonban sajnálatos módon Pap Norbert és állandó szerzőtársai válaszukban már másodízben tesznek „sajátos” állítást erről az alkalomról, úgy döntöttem, hogy ha netán valakit a tények is érdekelnek, akkor a továbbiakban annak a rendelkezésére bocsátom a megvitattott kéziratot és az ahhoz fűzött észrevételeimet tartalmazó prezentációm.

¹⁷ Pap et al. 2020a. 440. o. „Fentebb világossá tettük, hogy nemcsak hogy nem folyt és nem folyik titokban a kutatómunka, de az előrehaladásról B. Szabó Jánosnak nagyon is pontos és részletes képe volt és van.” Pap et al. 2020a. 441. o.

¹⁸ Annak konkrét részleteivel nem untatnám most az olvasót, hogyan is képzelte el a valóságban Pap professzor „az erők egyesítését, a közös gondolkodást”, de nem kis meghatottsággal olvastam sajnálkozó sorait arról, hogy erre sajnos, legalábbis velem, nem került sor. Bár a fentiek alapján talán érthető, hogy másokkal szintén miért nem. Pap et al. 2020a. 440. o.

¹⁹ „Így láthatóan teljesen alaptalan az állítása, hogy más lehetőség híján „kénytelen” a sajtómegjelenésekből tájékozódni.” Pap et al. 2020a. 440. o.

kéziratát a projekt tagjainak legfeljebb egy működő időgép birtokában állhatott volna módjában több mint egy hónappal korábban, 2019 augusztus végén, a benne foglalt „eredmények” szobásos MTI sajtóhír formában történő közzététele előtt, érdemei szerint véleményezni.²⁰

Épp ez az eset került azután szóba a Magyar Történelmi Társulat Dél-dunántúli Csoportja 2019. szeptember 5-én tartott nyilvános pécsi vitaestjén²¹ – mint azt az ott Gyzenize Péter kivételével szintén jelen lévő szerzők jól tudják –, s épp Pap professzor ott elhangzott egyik meghökkenítő állítása miatt döntöttem a sajtónyilatkozat-ellenpró-bák mellett.

Az sem igazán időszámítási vagy naptári probléma – viszont tökéletesen illik a Pap professzor úr által mostanság magára öltött álságos „mártír-szerepéhez” –, hogy narratívájuk szerint felháborító módon én épp 2019 karácsonyán küldtem el a professzor úrnak a *Hadtörténelmi Közlemények* az évi 4. számában megjelent – szerintük sértő – cikket.²² Nem nagyon értem ugyanis, vajon min lepődött meg aznap?

Nyilván ő is tudta, hogy nem én intéztem úgy, hogy e cikk rövidebb, jegyzetek nélküli változata – melyet tudomásom szerint maga Pap Norbert ismert már – ne jelenjen meg már jóval korábban egy hozzá talán „illőbb”, népszerű tudományos-ismeretterjesztő magazin lapjain. (Nehéz lenne elképzelni azt is, hogy a professzor úr karácsony előtt nem is tudott róla, hogy már írt egy „válaszcikket” erre a verzióra állandó szerzőtársaival, ami azután meg is jelent – ellentétben az én írással.) Megértem viszont azt az indulatot, ami írásom megpillantása után beárnyékolhatta a harmónia és a szeretet ünnepét: az, hogy nem sikerült még idejekorán teljesen ellehetetleníteni cikkem megjelentetését – még ha az végül „csak” a szerinte öt ember által olvasgatott *Hadtörténelmi Közlemények*ben látott is napvilágot –, valóban komoly érzelmeket válthatott ki.

Az eddig látottak után – azt hiszem érthető okokból – én egészen másként látom, hogy kinél is hibázik a rajtam számonkért „emberi és szakmai korrektség”. A válaszcikk három oldalas bevezetésének rövid áttekintéséből kitűnt, hogy a kommunikációs szempontból Pap Norbert számára nyilván kifizetődőnek tűnő „mártír-szerep”, – no meg a nekem szánt „gonosz agresszor” szerepe – olyan mértékben gátolta a professzor urat és állandó szerzőtársait az „igazság minden részletnek kibontásában”, hogy már cikkük első három oldalán is majd minden bekezdésre jut egy-egy – retorikailag ugyan jól megkomponált, de tartalmát tekintve vagy etikailag aggályos, vagy nyilvánvalóan valótlan – állítás. Ez a második legrégebb alapítású magyar történettudományi szaklap, a *Hadtörténelmi Közlemények* történetében – első cikk szerző(k)nél – alighanem rekordnak számít. Írói bizonyára egyfajta sajátos „tisztelgésnek” szánták mindezt a lap általuk oly nagyra tartott méltósága előtt.

²⁰ „A 2019-es, például a II. Lajos halálával, a csata környezeti rekonstrukciójával kapcsolatos kutatási eredményeink sem voltak számára ismeretlenek. A vizsgálatokat bemutató kéziratunkat Fodor Pál – ahogyan korábban is – megküldte nemcsak számára, hanem a szakértői kör más tagjainak is.” *Pap et al.* 2020a. 440. o.

²¹ <http://ujkor.hu/content/vitak-tortenelemtudomanyban-mohacs-uj-eredmenyek-regi-felvetesek-felevezres-des-utkeresesben> (A letöltés időpontja: 2019. szeptember 25.)

²² „Az elmúlt év karácsonyán nem kis meglepetéssel olvastuk azt a B. Szabó János által jegyzett írást... Olyan szakcikk viszont, amelyik a témában megjelent más szakcikkek helyett a tudományos eredményekről szóló sajtóhírekkel, újságírói interpretációkkal polemizál, nos, az ilyen szerintünk nem elfogadott a tudományos publikálás világában. Úgy gondoljuk, ez az írás a legelemibb emberi és szakmai korrektségnek sem felel meg.” *Pap et al.* 2020a. 439. o.

Záróra

Amikor az én viszontválaszom is megjelenhet a „régimódi” *Hadtörténelmi Közlemények* hasábjain, már hivatalosan meg fog jelenni Pap Norbert és állandó szerzőtársaitól a tavaly ősszel prognosztizált Opus Magnum, *Mordortól Mohácsig* címmel – aminek tartalmát jó szokásukhoz híven szintén nem mutatták meg előre a kutatócsoport többi tagjának. Ugyanakkor a válasz szerzői többször is megfogalmazták igényüket, hogy reflektáljak tudományos tevékenységükre is. Célszerűbbnek tűnik ezért a Pap Norberték által is felsorolt tematikus csomópontok körüli kutatási helyzet rövid áttekintése, mintsem a tudományos vitacikk határait feszegető válaszuk szövegének kimerítő bogozgatása.

Földvár–Sátorhely

A Brodarics kancellár leírásában a csata centrumában fekvő falu fekvését illető kérdések mostanra lényegében eldőlték. A középkori Földvár fekvéséről folyó érdemi tudományos jellegű vita már véget is ért, mire igazából elkezdődhetett volna: a prekoncepcióikhoz való merev ragaszkodás a történeti források kezelésében megmutatkozó inkompetenciával és titkolózással párosulva eleve kisiklatta a pécsi csoport hipotézisének bizonyítási kísérletét. Szerencsére kutatócsoportunk történész tagjainak bevonásával sikerült korrigálni az eredményt, s egyértelművé vált, hogy a mai Sátorhely nem lehet azonos a középkori Földvárral.²³

A magyar tábor

Örömmel olvastam, hogy Pap Norbert és állandó szerzőtársai továbbra is keresik a magyar tábor helyét. Sajnálatos módon az erről a témáról szóló első tudományos igényű cikkük kéziratát – állításukkal ellentétben²⁴ – csupán írásom befejezése után, 2019 decemberében kaptam kézhez, és még sajnálatosabb módon abban sem sikerült még „a valóság minden részletét kibontaniuk”, hiszen a csata előtti magyar táborhelyre vonatkozó egyik legfontosabb – és tegyük hozzá, legközismertebb forrás – Brodarics István szövege, a benne található távolságadatokkal együtt „valahogy” kimaradt a cikkükből.²⁵

Törökdomb, „nagy árok”, török tábor

Egyes esetekben most már mégis kénytelen vagyok a saját emlékezetemre hagyatkozni: 2018. június 25-én Pap plenáris előadása után a „Törökdomb” oszmán emlékhely jellegét nemigen vitatta senki, annál inkább azt, hogy létezett-e 1526-ban a későbbi, az emlékhely mellett Eszékrol Mohácsra vezető út, és hogy ennek az emlékhelynek volt-e bármi tényleges köze a csata eseményeihez. A kultuszhelyről már korán beszámoló Ibrahim Pecsevi csataleírásával szemben a szultáni hadinapló – melyet nemrégiben épp a

²³ B. Szabó 2019.; B. Szabó 2020.; B. Szabó – Végh 2020.; Sudár – Varga 2020.

²⁴ „A kérdésről véleményünket szakcikkekben írtuk meg, amit egyébként B. Szabó János 2019 őszén kézhez kapott.” Pap et al. 2020a. 441. o.

²⁵ B. Szabó – Máté 2020. 190–191. o.

közös projektünk keretében fordított újra Fodor Pál – ugyanis egyértelműsíti, hogy a szultán nemhogy a csata kezdetén, de még közben sem igen állhatott volna ott.²⁶ A török források „császárdombja” – már ha ténylegesen létezett volna ilyen hely már 1526. augusztus 29-én – tehát ezután sem lehet ez a hely: erre bátorkodtam felhívni a figyelmet, akkor kevés sikerrel.

Azt a lehetőséget pedig, amit a korábbi irodalom alapján én magam is felvettem, a csata után a Törökdombon állhatott volna a szultán sátra – ami több más esetben valóban indokolja a császárdomb elnevezést –, épp Pap Norbert és szerzőtársai bravúros elemzése zárta ki.²⁷ De akkor most mégis mi köze van ennek a helynek magához a csatához? Már azon túl, hogy egy évszázaddal később ott oszmán emlékhelyet emeltek.²⁸

Sajnálatos, hogy szerintük eddig félreértettem a „Törökdomb” közelében húzódo „Nagy Árok” szerepét a csatatéren. Történezként azonban egyelőre a forrásszövegek ismertében nagyon nehéz lenne mit kezdeni azzal a megismételt állítással, hogy Brodarics, a cseh szemtanú és Lutfi közlései nincsenek ellentmondásban egymással: mert vagy egy árok volt, vagy több a helyszínen, vagy mesterséges volt ez az árok, vagy nem, vagy volt az árokban víz, vagy nem, vagy akadályozta két sereg között a mozgást, vagy nem. A jelenlegi tudomásom szerint nincs olyan mátrix, amiben a felsorakoztatott különféle szerzők nyilvánvalóan egymásnak ellentmondó állításait Pap Norberték megpróbálták volna ténylegesen közös nevezőre hozni.

Viszont örömmel olvastam végre legalább egy tudományos analógiát a „nagy árok” esetleges eróziójához. A turbéki védművek későbbi eltűnése szempontjából azonban talán érdemes lenne még vizsgálódás alá vetni ezek közvetlen sorsát is a hely bevétele után – lévén az új birtokosnak nem túl szerencsés, ha egy hadműveleti területen fekvő vár körül egy esetleges ellenscápás sértetlen erősségeket talál.

Szintén örömmel értesültem, hogy a szerzők szerint elfér 60 000 török azon a helyen, ahová ők ezt a táborot elképzelték a saját rekonstrukciójukban, viszont még mindig nem tudhattuk meg, hogy pontosan hol is. Erre vonatkozott az első tisztázó jellegű kérdés, amit még 2018 novemberében tettem fel; akkor még szerintük minden töröknek a Borzától északra kellett volna sátrat vernie – újabban már találkozhattam olyan verzióval, hogy bizony táborozhattak attól délre is. Sajnos, azóta sem sikerült egyetlen térképvizualitást sem mutatniuk ennek a táborhelynek a pontos fekvéséről – így marad az egyetlen garancia, Pap Norbert professzor becsületszava. Aki – mint rámutattam – a saját előadásán, 2019. március 5-én Gyöngyösön még a Borza medrének fenekét is a török tábor területéhez sorolta.²⁹

Az viszont már komolyabb hiányérzetet hagyott bennem, hogy ezek szerint a projekt végéig sem történt semmiféle érdemi talajvizsgálat Pap Norbert és állandó szerzőtársai

²⁶ B. Szabó – Farkas 2020. 245. o.

²⁷ Pap et al. 2018. 329–343. o.

²⁸ Való igaz, amit Papék állítanak, hogy „mi soha nem állítottuk, hogy a szultán a Törökdombon tartózkodott volna, vagy onnan irányította volna a csatát; ellenkezőleg, ezt határozottan el is vetettük több szakmai fórumon”, hisz ezért is kérdezték meg tőlük kollégáim közül többen a 2018. június 25-i workshop-on, hogy akkor mégis mi értelme van – a kezdetben látszólag – épp a Török dombra fókuszáló kutatásuknak.

²⁹ E helyen Pap professzor elnézést kell kérnem, mivel cikkemben előadása helyszínül nem Gyöngyöst, hanem Egert jelöltem meg.

hipotézisének bizonyítására az általuk vélelmezett „Nagy Árok” medervonalán, amiből kiderülhetne annak 1526. évi mélysége.³⁰ Igaz, ma már értem miért: hiszen ők ugye nem is „földrajzosok”...

Menekülési utak

Hogy a válaszcikk épp úgy végződik, ahogy, azaz egy nagy hiánnyel, mondhatni törvényszerű, a fáradt, valószínűleg sebesült, vértben menekülő uralkodónak és kíséretének a Mohácsi-szigetre való „átúsztatása” ezúttal nem került terítékre. Ez aligha meglepő vagy váratlan: egy ilyen páncélos lovas esetében ugyanis gyakorlatilag eleve kizárt, hogy úsztatni próbáljon egy áradó folyón. (Pap Norbert és állandó szerzőtársai ezért nem is bajlódtak sokat ezzel a számukra sajnálatos „mellékkörülménnyel”)

Lehet persze ezután is tovább méricskélni a folyóágak szélességét, magyarázni a „bizonyítványt”, csak időközben az is kiderült, hogy Papék kissé „eltévedtek” a terepen. Az a XVIII. századi forráscsoport, amelyben Papék „felfedezték” az 1526-ban különösen keskeny, szinte átlátható mohácsi Duna-ágot jelölő Szakadék Duna kifejezést – amelyen át szerintük a király és a magyar sereg egy része a Mohácsi-sziget felé menekült volna –, sajnálatos módon mégsem a Duna általuk vélelmezett mohácsi ágáról, hanem egy másik, a Kádia-szigetnél húzóódó ágról hordozott információkat.³¹

Természetesen még ezek után is módjukban áll majd magyarázni saját fenntartású honlapjukon, hogy mindez miért nincs így,³² de a magam részéről úgy vélem, hogy a diskurzus ezen a téren (is) megnyugtató eredménnyel zárult. Az ominózus „Szakadék Dunát” emlegető periratok – amelyre Papék feltevéseit alapították – részben ugyanis egy, a Bács vármegye határait érintő vita alkalmából készültek, és Bács vármegye határai nyilvánvalóan nem Mohács városától északra, a mohácsi Duna-ágnál húzódtak a XVIII. században.

Eddigi tapasztalataink alapján azonban Pap Norbert és állandó szerzőtársai soha nem fogják nyilvánosan elismerni, ha netán tévedtek volna is valamiben, ellenben erősen kompenzálnak a nem szakmai nyilvánosság előtt. A nemrégiben indított és elég sajátosan értelmezett „Mohács-vita” honlappal³³ és a professzor úr ellenem személyesen folytatott facebook-os kampányával³⁴ olyan kisstílusú módon járt el, amivel eleddig elképzelhetetlen mélységekbe jutottott egy eddig talán szakmainak nevezhető diskurzust. Ebben nem kívánom követni őket, inkább maradnék a „toronyban”.

Ki fizesse meg „tizenötperc hírnév” árát?

Végezetül örvendetes dolog számomra, hogy végre Pap professzornak is felrémlt válaszcikke írása közben, hogy egy közös kutatócsoportban volt velem (s még sokakkal másokkal is), amelybe a két kutatásvezetőn kívül így talán nem csak az ő állandó közvet-

³⁰ *Négyesi* 2019. 116. o.

³¹ *B. Szabó – Máté* 2020. 194–199. o.

³² <http://www.mohacsivita.hu/felvetesek-es-valaszok/32-kerdes-16> (A letöltés időpontja: 2020. szeptember 9.)

³³ <http://www.mohacsivita.hu/> (A letöltés időpontja: 2020. szeptember 9.)

³⁴ <https://www.facebook.com/814141508/posts/10161207372781509/>; <https://www.facebook.com/norbert.pap.397/posts/10161210898061509> (A letöltés időpontja: 2020. augusztus 21.)

len munka- és szerzőtársai tartoztak bele. Ennek ugyanis eddig, az „együtt töltött” évek alatt nem sok tanújelét adta, hacsak azt nem tekintjük annak, hogy „sorozatszerkesztőként” ráírta a nevét olyan kötetek sokaságára, amelyeknek kitalálásához, elkészítéséhez a valóságban semmilyen formában nem volt köze.³⁵ De hogy az olvasók számára ne távoli és ellenőrizhetetlen példát említsék, tegyük fel azt az egyszerű kérdést: vajon látjuk-e ennek a „közösségi tudatnak” a jeleit a közös kutatócsoport eredményeiről szóló, idézett sajtónyilatkozatokban?

Ha ugyanis történetesen nem lettünk volna formálisan közös kutatócsoportban, valószínűleg sem ezt a sajtómegjelenéseiről szóló cikket, sem egyéb kritikai észrevételemet nem kellett volna formába öntenem. Az ugyanis, hogy Pap Norbert, mint magánember, mint földrajztudós, mint a pécsi egyetem tanszékvezetője, a szigetvári kutatások „vezetője”, mint tudományos „médiaszár” etc. etc. hol és mit nyilatkozik a mohácsi csatához kapcsolódó bármely részletkérdéséről – vagy épp az időszámítás mikéntjéről –, nem csak személy szerint nekem, de az egész történész szakmának is indifferens. Ám amikor az a megtiszteltetés ért, hogy a korszak egyik legkiválóbb hazai történész kutatója, Fodor Pál felkért, hogy vegyek részt a mohácsi csata kutatására létrejövő akadémiai kutatócsoport munkájában, ez a helyzet sajátos módon megváltozott. Bármilyen hihetetlenül hangozhat is Pap Norbert és állandó szerzőtársai számára, akik jelen pillanatban a nyilvánosság előtt nem tudnak más magyarázatot elképzelni kritikai írásom motivációjaként, mint valamiféle személyes rosszindulatot stb.³⁶ A valós helyzet az, hogy cikkem megírását és megjelentetését is csak az önvédelem motiválta.

Én ugyanis elsősorban szakmai hitelem módszeres aláadását nehezményeztem a történetek kapcsán. A kutatócsoporthoz való csatlakozással ugyanis senkinek nem adtam felhatalmazást arra – ahogy nyilván többi kollégám sem –, hogy a kutatócsoport nevében, tehát a nevünkben bárki rendszeresen olyan elhamarkodott, megalapozatlan, netán téves állításokat tegyen közzé „eredményként”, amelyek szakmai hitelessége – vele együtt pedig a MI szakmai hitelességünk is – nyilvánvalóan megkérdőjelezhető.

Meglátásaimat azonban még így is csak akkor bocsátottam a nyilvánosság elé, amikor a kutatócsoportunkon belül végképp kudarcot vallott minden más próbálkozás, ami a külső kommunikáció konszenzusos kontrolljára irányult. Bár én 2019 őszén feladtam e téren a meddő küzdelmet, úgy tűnik, ez azóta sem vált mások számára könnyebbé, mint azt Pap Norbert 2020 augusztusi „naptár-botránya” és az ügyben megnyilvánuló közel kilencven magyar szakember felháborodott nyilatkozata és kutatócsoportunk másik vezetőjének, Fodor Pálnak az egyértelmű állásfoglalása is jelzi.³⁷

³⁵ <https://www.mohacs.btk.mta.hu/publikaciok>. Mint legutóbbi sajtószereplése jelzi, annyira azért ez mégsem annyira fontos, hogy a szokásos Elter cikkben másról is legyen szó, mint a professzor úr „saját” könyvéről: *Elter* 2020. Vö. <https://btk.mta.hu/hirek/1563-tiszteletadas-megemlekezés-kialtvany-es-konyvbemutato-a-mohacsi-csata-494-evforduloja> (A letöltés időpontja: 2020. szeptember 9.)

³⁶ „Érvelésünkkel azt támasztottuk alá, hogy B. Szabó Jánosnak a *Hadtörténelmi Közleményekben* megjelent írása, a sajtóban megjelent újságírói interpretációkkal folytatott vitája csupán a mi lejáratásunkat szolgálja. Őszintén reméljük, hogy nem az olvasók szándékos megtévesztése és félrevezetése volt a célja.” *Pap* et al. 2020a. 447–448. o.

³⁷ http://ujkor.hu/content/az-idoszamitas-es-tudomany-hatarain-tul-mohacsi-csata-idopontjarol?fbclid=IwAR0cCSH9VLE6M7jPyx2BNB7j7YAZL2g_kFBY3O8ssCIWusr6tbYtfgA3Afc (A letöltés időpontja: 2020. augusztus 30.); https://hvg.hu/kultura/20200828_Mikor_volt_a_Mohacsi_csata_egymas_kozt_vitatkoznak_a_torteneszek?fbclid=IwAR1K6O3gfmufuOQspGLI3pubkcMiEGNeHe4I0jgn4oY9Icw5FA-qLJYqweg (A letöltés időpontja: 2020. augusztus 30.)

Szemmel láthatóan mégis sokakban erős a hit: ami jó Pap Norbertéknek, az jó a magyar tudományosságnak is. Ha pedig a magyar tudományosság neves képviselőinek, a földrajztudósoknak, a Pécsi Egyetemnek, a Magyar Tudományos Akadémiának, a professzor úr által művelt sajátos „marketing”, valamint a pécsi földrajzos kutatócsoport által nyújtott teljesítmény színvonala – úgy mennyisége, mint minősége – nemcsak, hogy megfelel, de egyenesen a Pap professzor által emlegetett adóforintok felhasználásának egyik legjobb módja is, ki vagyok én, hogy gáncsoljam öt/őket további áldásos tevékenységükben?

Igaz, szilárd meggyőződése, hogy a *Pap Norbert-jelenség*, azaz „a drágán adott langyos csapvíz hoz majd csodás gyógyulást” és „a postás harapta meg a kutyát” jellegű „tudománymarketing” bombasztikus hatásai erősen kontraproduktívak: rövid távon előbb ellehetetleníti a valós tudományos eredményeink kommunikációját,³⁸ hosszabb távon pedig segít aláásni a magyar tudomány amúgy is rogyadozó tekintélyét. (A mohácsi csata 500. évfordulója pedig csak egyszer kínál minden eddiginél komolyabb lehetőségeket a hazai kutatás számára.) Ám a magam részéről a továbbiakban nem kívánom – ahogy 2018 előtt sem tettem – figyelemmel követni sem Pap Norbert, sem régi és jövődöbeli társai munkálkodását. A Mohácstól Mordorba vezető rövidke úthoz pedig erőt, egészséget kívánok nekik!

BIBLIOGRÁFIA

- B. Szabó* 2019. *B. Szabó János*: Egy Mátyás-kori oklevél és a mohácsi csata centrumában fekvő Földvár falu „rejtélye”. (Egy évszázados kirakós játék darabjai.) In: Hunyadi Mátyás és kora. Szerk. *Bárány Attila – Kavecsánszki Máté – Pósnán László – Takács Levente*. Debrecen, 2019. 143–159. o.
- B. Szabó* 2020. *B. Szabó János*: Sem nem Majs, sem nem Sátorhely. Megjegyzések Pap Norbert és szerzőtársai Sátorhely vagy Majs? című tanulmányához. *Történelmi Szemle*, LXII. (2020) 1. sz. 169–177. o.
- B. Szabó – Farkas* 2020. Örök Mohács. Szövegek és értelmezések. Szerk. *B. Szabó János – Farkas Gábor Farkas*. Budapest, 2020.
- B. Szabó – Máté* 2020. *B. Szabó János – Máté Gábor*: Észrevételek a történeti források interpretációs lehetőségeiről és az interpretáció határaitól a mohácsi csatamező új földrajzi kutatása kapcsán. *Történelmi Szemle*, LXII. (2020) 1. sz. 189–201. o.

³⁸ Ahogy a középkorban a rézzel dúsított „rossz pénz” is kiszorította a forgalomból a tisztább nemesfém-tartalmú „jó pénzt”, amint azt már volt is szerencsénk az elmúlt években kutatócsoportunk „egyéb” eredményeinek ismertetésének lehetőségein is lemérni.

- B. Szabó – Végh 2020. *B. Szabó János – Végh András: A Mohács és Dánóc közé eső térség késő középkori birtok- és településstruktúrája.* In: Eke mentén, csata nyomában. A mohácsi csata kutatásának legújabb eredményei. Szerk. *Haramza Márk – Kovaliczky Gergely – Bertók Gábor – Simon Béla – Galambos István – Türk Attila.* (A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai 17.) Budapest, 2020. 49–73. o.
- Elter 2018. *Elter Tamás: Hollószárnyain lebegett feletted a zordon enyészet. – Beszélni kezd a mohácsi csatátér.* *Origo*, 2018. december 18. (<https://www.origo.hu/tudomany/20181217-szulejman-az-56os-utfole-emelkedo-magaslatrol-szemlelhette-egykor-a-kiralyi-sereg-rohamat.html>, a letöltés időpontja: 2019. szeptember 25.)
- Elter 2020. *Elter Tamás: Két rejtélyes helyszínt találtak a mohácsi csatátéren.* *Origo*, 2020. szeptember 3. (<https://www.origo.hu/tudomany/2020-0903-kozos-kezdemenyezés-indult-hogy-2026-a-mohacsi-csata-500-evforduloja-legyen-nemzeti-emleke.html?fbclid=IwAR1W1snMSWnmsyLqwdlVXKo8uJcET6wP8q53gxr7uLo0AyZLDR09-DTo60>, a letöltés időpontja: 2020. szeptember 3.)
- Négyesi 2019. *Négyesi Lajos: A mohácsi csatátér kutatásának legfrissebb eredményei.* *Hadtudomány*, 2019. 4. sz. 110–118. o.
- Pap et al. 2018. *Pap Norbert – Fodor Pál – Kitanics Máté – Morva Tamás – Szalai Gábor – Gyenizse Péter: A mohácsi Törökdomb. Történelmi Szemle*, LX. (2018) 2. sz. 325–345. o.
- Pap et al. 2020a. *Pap Norbert – Kitanics Máté – Szalai Gábor – Gyenizse Péter: Válasz B. Szabó János „Pap Norbert pécsi földrajzos kutatócsoportjának a mohácsi csatával kapcsolatos „felfedezései” hadtörténetész szemmel” című írására.* *Hadtörténelmi Közlemények*, 133. (2020) 2. sz. 439–449. o.
- Pap et al. 2020b. *Pap Norbert – Kitanics Máté – Gyenizse Péter – Szalai Gábor: Reflexiók B. Szabó János „Egy Mátyás-kori oklevél...” és „Sem nem Majs, sem nem Sátorhely” című tanulmányaiban vázolt koncepciójára.* *Történelmi Szemle*, LXII. (2020) 1. sz. 179–188. o.
- Sudár – Varga 2020. *Sudár Balázs – Varga Szabolcs: A mohácsi kistérség települései a 17. század utolsó negyedében.* In: Eke mentén, csata nyomában. A mohácsi csata kutatásának legújabb eredményei. Szerk. *Haramza Márk – Kovaliczky Gergely – Bertók Gábor – Simon Béla – Galambos István – Türk Attila.* (A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai 17.) Budapest. 2020. 33–48. o.

A Hadtörténelmi Közlemények Szerkesztősége a vitát lezárja.